

Waar is nationaal-rechts in een nationaal-linkse bundel?

Paul Kapteyn

Het nut van Nederland is een goed en mooi tijdsdocument. In vele, doorgaans rijk gedocumenteerde variaties wordt een beeld geschetst van de Nederlandse identiteit en van de sociale condities die haar herkomst en ontwikkeling bepalen. Hier en daar klinkt nog iets van scepsis. Bestaat er wel zo iets als nationale identiteit of is het een mythe die feitelijke belangentegenstellingen en machtsverschillen verhult en tegelijk bevestigt? Het antwoord van het boek is: ja, zo'n identiteit bestaat. Ook al staat het in de kwade geur van nationale zelfverheffing en agressieve internationale rivaliteit, het begrip zelf is meer dan dat en slaat op een onmiskenbaar, zij het niet eenvoudig af te bakenen cultureel feit dat in vele bijdragen wordt gekenmerkt als tolerantie, gelijkheid en gematigdheid. Kortom, de burgerlijke deugden die zich reeds in de oude confederatie van de Republiek lieten onderscheiden en die zich sindsdien - merkwaardig genoeg - hebben versterkt en zich als nationale onderscheidingsteekenen hebben gehandhaafd.

Het nut van Nederland is behalve goed en mooi, ook nuttig. Nationale identiteit is een verworvenheid, die wil zij blijven voortbestaan, moet worden overgedragen, aangeleerd en bovendien aangepast aan de immer wijzigende sociale omstandigheden met hun goede en slechte kansen. Het is nuttig om de vraag te stellen hoe het met de overdracht en de aanpassing van deze kenmerken is gesteld.

Dat geldt zeker voor het huidige tijdsgewricht, dat tot aanpassingen dwingt die op z'n zachtst gezegd een aantal nationale kenmerken niet direct lijken te versterken. Twee of wellicht beter drie van deze 'dwangen' worden in het boek herhaaldelijk genoemd. In de eerste plaats de ongekend grote immigratie, en in de tweede plaats de globalisering en Europeanisering waarbinnen de nationale statelijke controles bedoeld en onbedoeld inkrimpen. Het boek stelt de vraag in hoeverre typisch Nederlandse kenmerken worden bedreigd en of de betrokkenen zich in voldoende mate bewust zijn van deze eventuele bedreiging. Het thema is dus eigenlijk de weerbaarheid van de Nederlandse cultuur, en dat zou - maar dat terzijde - een betere titel zijn geweest dan die van 'het nut', een woord dat verwijst naar het modieuze jargon van de 'calculerende burger' waar het boek en in ieder geval een van de twee redacteurs, Paul Scheffer, zich juist van willen distantieëren.

Het boek is ook nuttig, omdat het zelf de vraag naar de Nederlandse weerbaarheid problematiseert. Een goed en belangrijk voorbeeld daarvan is de impliciete vermenging van nationale en andere "wezenskenmerken" in de bijdrage van Scheffer, waarmee de bundel begint en die het thema bepaalt. De auteur is voorzichtig, dat wel. Hij stelt de vraag. Maar die vraag is niet vrijblijvend. Hij wekt het bewustzijn. Hij wekt het geweten. Hij roept op: Nederland let op uwe saeck! Scheffer is

een nationale - let wel geen nationalistische - moralist, en dat is wat mij betreft het tegendeel van een scheldwoord. Maar is hij dat echt? In ieder geval is hij meer, althans dat vermoed ik. De nationale kenmerken die hij formuleert, waardeert hij niet omdat ze nationaal of Nederlands zijn - dat zijn ze ook -, maar omdat hij van ze houdt, ook als ze niet nationaal zouden zijn. Scheffer is allereerst een mensen-vriend die zich vervolgens realiseert dat de thuisbasis Nederland zijn idealen dicht-ter is genaderd dan menig ander land en in ieder geval dicht-ter is dan de internationale verwevenheid van staten die thans de nationale verworvenheden bedreigt.

Koen Koch wijst in zijn bijdrage op dit gevaar van vermenging van nationale en ideologische gevoelens en ik denk dat hij gelijk heeft. Om het voorzichtig te zeg-gen: voor Scheffer is de nationale identiteit eerder het middel en de idealen van gelijkheid en verdraagzaamheid het doel dan omgekeerd. Om het onvoorzichtig te zeggen: Scheffer is een linkse intellectueel die is gaan beseffen dat zijn idealen thans meer worden gefrustreerd door internationalisme dan door nationalisme. Het is zijn goed recht dit besef uit te dragen, maar of dat ook geldt voor de vermenging van nationale en ideologische idealen is de vraag.

De stelling dat Scheffer niet voldoende onderscheidt, wordt bevestigd door de af-wezigheid van rechts-nationale bijdragen. Dat is opmerkelijk, omdat vanuit deze kring reeds jaren een fundamentele kritiek wordt verwoord op met name de Euro-pese integratie en de aantasting van de nationale soevereiniteit die daarmee gepaard gaat. Scheffer zelf maakt veel werk van dit probleem en hij heeft gelijk. De Nederlandse Europese politiek betekent een sluipende uitholling van de Neder-landse soevereiniteit en identiteit waarover door de direct betrokken autoriteiten op-vallend wordt gezwegen. Maar waarom dan niet om een confessioneel-rechts geluid gevraagd? Wie weet is dat gebeurd, maar zwegen de mannen-broeders. Gezien de welsprekendheid in deze kring lijkt dat onwaarschijnlijk. Ik vermoed dat ze niet zijn gevraagd, omdat hun definiëring van de Nederlandse identiteit sterk verschilt én omdat wat voor hun een doel is voor Scheffer eerder een middel is.

Het ontbreken van nationaal-rechts in de bundel valt dus betreuren. Dat geldt intellectueel, omdat nu niet voldoende duidelijk wordt dat nationale idealen van uiteenlopende ideologische ladingen kunnen worden voorzien. Dat geldt ook poli-tiek, omdat de twijfel over dominante internationalisering links en rechts aan elkaar bindt. Het voorbeeld hiervan is Denemarken, waar dit verbond het beruchte Europese referendum afdwong en de verrassende uitslag ervan bepaalde. Wie in Nederland van oordeel is dat Europa de nationale soevereiniteit meer inperkt dan wenselijk is, doet er derhalve goed aan om ook hier de linkse en rechtse onvrede te bundelen en aldus de Europese besluitvorming aan een referendum te verbinden. Zo'n coalitie verhoogt de weerbaarheid en een bijdrage daaraan zou *Het nut van Nederland* hebben vergroot.

In de bundel zelf roept Nico Wilterdink in zijn bijdrage 'Het Vraagstuk Nederland' op tot zo'n Europees referendum. Net als Scheffer is hij van oordeel dat de inkrim-ping van de nationale soevereiniteit of autonomie, zoals hij het noemt, een serieus probleem is waarover het Nederlandse parlement zwijgt en de bevolking niet wordt

gehoord. Wilterdink is overigens gematigd in zijn zorg. Er is geen sprake van "het einde van de democratie", waarmee sommigen goede sier maken, maar wel van een permanent democratisch tekort, waar Nederland meer tegen kan doen dan nu het geval is. Scheffer zal het hier van harte mee eens zijn, maar, naar ik vermoed, daarna houdt de instemming op. Wilterdink mag de vaderlandse autonomie een zorg vinden, de nationale identificatie en solidariteit acht hij stevig verankerd. Ik denk dat hij gelijk heeft, maar ik weet niet voor hoe lang nog. Het zou immers kunnen zijn - en dat is de vraag van Scheffer - dat de verzwakking van de soevereiniteit op termijn schade toebrengt aan de "nationale ziel" of beter gezegd aan de verzorgingsstaat en daarmee aan de identificatie en solidariteit.

Dat de verzorgingsstaat inkrimpt, is inmiddels wel duidelijk. De vraag is hoever dat proces zal doorgaan en vooral in hoeverre een alternatieve ontwikkeling mogelijk zal zijn. Wilterdink kijkt dus minder zorgelijk dan Scheffer en in dit geval ben ik het met de laatste eens. Het komt mij voor dat niet alleen de ontwikkeling van de verzorgingsstaat, maar ook die van de rechtsstaat zich in een terugwaartse beweging bevindt - met als trefwoorden meer bewaking en minder bescherming - die alles te maken heeft met de druk die van buitenaf op de Nederlandse instituties wordt uitgeoefend, direct en indirect. De enige troost is dat er ook in dit opzicht een zekere ruil bestaat en dat tegenover de verlaging van het Nederlandse beschavingsniveau - om het juiste woord nu toch maar te gebruiken - een verhoging staat van dat niveau in sommige andere landen. Een voorbeeld hiervan is het inmiddels beruchte verdrag van Schengen, waarin Nederland zijn drugsbeleid aanpast en een identificatieplicht heeft ingevoerd, terwijl Frankrijk onder meer het kaliber van toegestane jachtwapens verlaagde. Hetzelfde geldt voor de harmonisatie van de controles op landbouwsubsidies. Hier zag Nederland zich gedwongen bepaalde geavanceerde technieken in te perken, terwijl Italië vanuit Brussel werd 'geholpen' om zijn systeem uit te breiden en te verfijnen. Dit type ruil gaat niet vanzelf, maar vormt het product van de vele EU-onderhandelingen waar in volle beslotenheid het Nederlands belang en de Nederlandse identiteit worden aangevallen en verdedigd. Hier blijkt hoe weerbaar Nederland is.

De terugwaartse of neerwaartse beweging voltrekt zich onder druk; niet alleen van buitenaf, maar ook van binnenuit. Ik doel hier op het andere, derde, probleem dat in de bundel centraal staat: de vele allochtonen die een relatief groot deel van de verzorging naar zich toe trekken en juist daardoor de autochtonen een argument geven om de publieke zorg in te perken ten gunste van een private zorg. Dit argument is voorzover ik weet nooit als zodanig publiekelijk in stelling gebracht en wie het wel doet loopt grote kans onder de censuur te vallen. Toch speelt het impliciet een rol en sluit het aan bij andere stemmen om in algemene zin het geheel van rechten en plichten van allochtonen te herzien en het nationale erfgoed als een waarde voor te stellen waar nieuwkomers best iets meer voor over mogen hebben. Deze verschuiving is ook in deze bundel zichtbaar, maar gematigd en beschaafd. Dat lijkt mij terecht. De machtsverhouding tussen allochtonen en autochtonen is van dien aard dat de eersten zich altijd meer zullen moeten aanpassen aan de laatsten dan omgekeerd, en dan is het maar beter dit feit van beide kanten onder ogen te zien dan met

goede bedoelingen te bedekken. Bovendien, de vaderlandse zeden zijn in deze vergelijking zo gek nog niet. Deze revisie dient echter steeds te worden getemperd omdat, hoe weinig stellend en eisend het Nederlandse optreden tegenover vreemdelingen ook was, het niettemin onderlinge verhoudingen heeft geproduceerd die in vergelijking met andere landen weinig gespannen zijn en daarmee typisch Nederlands.

Ik wil maar zeggen, wie in de toekomst het nationale erfgoed, gedefinieerd in termen van tolerantie en gelijkheid, wil verdedigen, dient te weten dat in het verleden de twee idealen aardig tot hun recht kwamen terwijl zij juist niet van het nationale keurmerk werden voorzien. Gematigdheid is dus geboden.

Ook hier speelt overigens het problematische onderscheid tussen nationale wijgevoelens als zodanig en de idealen van tolerantie en gelijkheid. Beide overlappen elkaar, zoveel is wel zeker, maar zij vallen niet samen. De vraag blijft, waar intellectueel en politiek het accent ligt, op de nationale identiteit of op de humane idealen. Het is al gezegd, met een bijdrage van nationaal-rechtse huize was aan dit onderscheid wellicht meer recht gedaan.